

№ 6

15 თებერვალი, 1915 წ.

მიიღება ხელის მოწერა

წლიური ფასი

≡ 5 მან. ≡

შოველ კვირეული საზოგადო. ეკონომ. ცალკე ნომერი 10¹ კაპ.

მიური და სალიტერატურო შურონალი

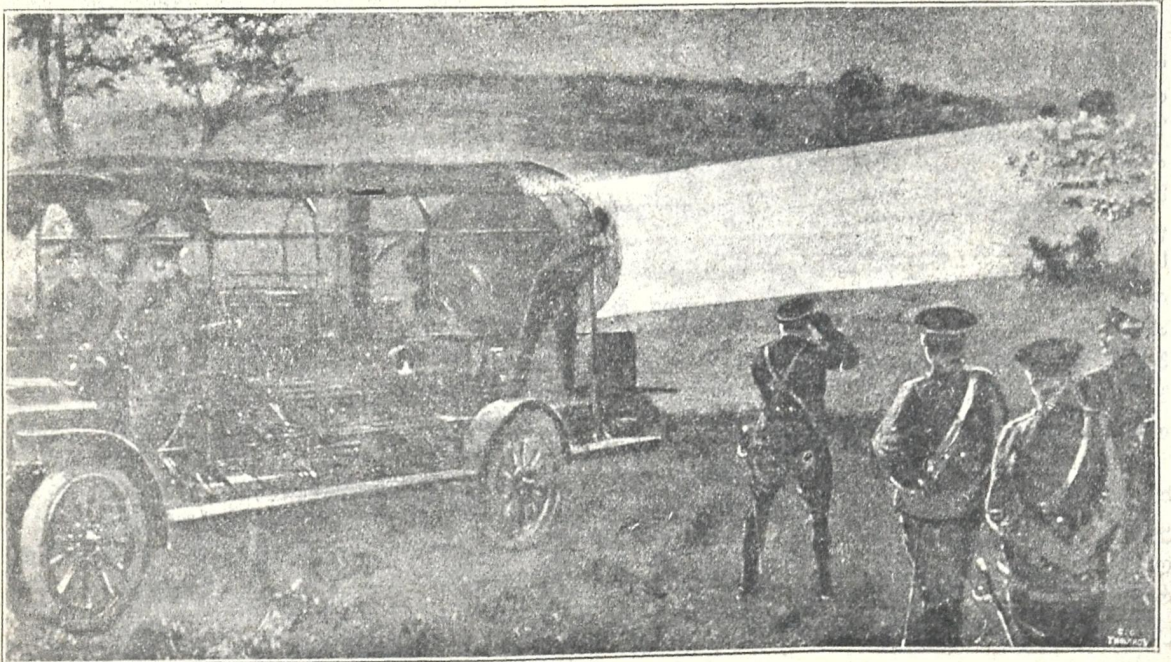
ჩედაქცია ღიანა 9—3 საათამდე.

წელიწადი მეოთხე

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპოზისა: თბილისი კლდე.

6249

- ს ა რ ჩ მ ვ ი:
1. რვა თებერვალი როგორც ისტორიული დღე. — დ. კასრაძისა.
 2. სამხრეთის სფეროთხე. — ს. კ. სი.
 3. აკაკის დასაფლავების დღეს წარმომქმული სიტუეები.
 4. სემკლო-ვაირო დეპუეები.
 5. აკაკის დასაფლავებაზე (დექსი). — მჭედლიშვილისა.
 6. სხვა და სხვა ამბები.
 7. რუსული პრესა სომეხთა სკაითხის გამო.
 8. გიორგი და გეურქ (ამბავი დიოდოგად).
 9. მელანიახი.
 10. რუს საზ. და სომხ. დამოკიდებულება.

ინგლისელთა მოტორებიანი პროექტორი.

რუა თებერვალი როგორც ისტორიული დღე

ქვემარტად, იშვიათი ფურცელი ალიბიკა ჩვენს ისტორიაში! ერი დაძაბუნებული, ერი დაქსაქსული, ერი ყველას მიერ ხელწამოკრული და დაბეჩავებული მხოლოდ ამ დღეს იღვიძებს, მხოლოდ ამ ისტორიულ მომენტში ჰგრძნობს თავის დიად ძალღონეს, მხოლოდ დიდებულ ქურუმთან გამოსაღმების დღეს ჰლახავს სიობლეს, ენდობა თავის თავს და აშკარად აჩვენებს ყველას თუ რა ძალაა, ძალა დაუთრგუნველი და ამაყი, ძალა შემოქმედი, ბედის მჭედელი ჩვენს ერში! დიახ, ყოველადიურ წვრილმანობას, პარტიულ ეინიანობას, პროვინციალურ გაუგებრობას თუ ცრუ კოსმოპოლიტურ მისწრაფებას მოელო ბოლო: ყველამ ქართველად იგრძნო თავი, ამერ-იერნი, ამაყ მთის შვილნი თუ შორს, მოწყვეტილი ჩვენი დეიდლი ძმები—მამპადიანი ქართველობა კვლავ მკიდრო რგოლებით გადაებნენ, როგორც მხედრები, როგორც ძველ საქართველოს ლაყვარდ გუმბათის დამკავებელი დედა-ბოძნი, რომელთა სიკისკასის სხივოსნობა შარავანდედად ევლება იმ ალთქმის კიდობანს, სადაც ძვირფას მარმარილოს დაფაზე მიცვლილ ქურუმის ხელთ-უქნარი კალმით დაწერილია სამარადისო წინასწარმეტყველება: „არ მომკვდარა!..“

ეს სასიხმრო სანახაობა, ეს სანუკვარი გაერთიანება, როგორც ძალა დამთრგუნველი უხეში ძალისა, მალალის ხმით გვიკარნახებდა, რომ არ შეგვეწყვიტნა ერთ-ერთთან მიმოსვლის კავშირი, რომ იქ, სადაც ასეთი მიმოსვლაა—შეხვედრაც იქმნება; სადაც ესმით ერთმანეთისა—იქ კიდევ ერთ-ერთს იბოენიან; სადაც სიყვარულია—იქ ერთად სვლა შეიძლება; ხოლო საცა ერთად სვლაა—იქ დაბრკოლება გადალახულ იქმნება; შორეული და ახლოვდება, გაუგებრობა მოისპობა და განმტკიცებულ ერთობის შუქმფინარ სარბიელზე წარმოიშობება ახალი თაობა, ახალი მხედრობა ქალარა მშობლის დასაცველად, ასაყვავებლად!

ამ დიადი მომენტით წარმოშობილი ახალი ხანის ცისკროვნება შორს ელვის რახტით გადიტყორცნა! ათასთა და ათათასთა პროცესიაში მოხლავებულ ქართველთა ტალღას მიესაღმუნენ შორეულნიც, უცხო ტონებიც. სამგლოვიარო ვარსკვლავის გამობრწყინება ჩვენი სიონის თავზე აღმო-

სავლეთის ხალხმა თავისებურად ახსნეს, თავის მოგვები გამოგზავნეს და დიდებული ცხედრის წინ იწინასწარმეტყველეს ძმობი! ა და ერთობის განმტკიცება, მომავლის მშვიდობიანობის უზრუნველყოფილება! ზღაპარი იქცა სინამდვილედ... თვითეული სცილობდა გამოთხოვების დროს დავერწმუნებინეთ ერთგულობაში, გულწრფელი სიტყვები თავის თავად მოჩუხჩუხებდა. სიამის ქრუნატელ დავილოს თვალზე მადლობის ცრემლებს გვევრიდა, რომ სიკვდილის საიდუმლოება ასე სანუკვარად დაგვირგვინდა და ახალ არსებობის სარბიელზე დაგვანახვა, თუ როგორ შეიძლება „თანხმობით ცხოვრება“, თანხმობით მძიმე ცხოვრების უღლის წვეა...

მაგრამ აი, გათავდა საღმობანი... ხალხი დაიძრა... ნელა, გაქიმულ სამგლოვიარო პროცესის მზე ვარდს დაუფენს... ჰიმნსა გალობს... აი, შეუდგა წმიდა მთის კალთებს... ახლოა ეამი... ეამი სამარადისო გამოთხოვებისა... ხავს მოკიდებული კლდოვანი კალიები იცინიან... ეტრფიან, ჩქარა გულში ჩაიკრან ის, ვინც „განთიადის“ საგლობელს გუნდრუკად აქმევდა, ციურ სამსხვერპლოზე ასახიდად! თვალწინ იშლება სხვა ქვეყანა... სხვა არსებობის სარბიელი. აჰა, მზე უკანასკნელად ჩანათებს საფლავის ბნელში, შარავანდედად მოეწვება ჩაშვებულ ცხედარს... ინთება კოცონი სიკვდილის საიდუმლოებისა... უკანასკნელი სიტყვები... უკანასკნელი ცრემლის აყვავილება... კოტაც და აჰა... ძვირფასი ფერფლი იფარება სამარადისოდ!

მაგრამ აქ მოხდა საოცრება. თვითეული ქირისუფალი ერთგვარის ალტაცებით ბრუნდება... ნახულით გაბრუებული სიხმარში გრძნოს თავსა... თითქოს გრძნობს. რომ ქურუმის დაშორებით იშვა ვილაც უცნობი... შორეული მესსია... მესსია სრულის შეგნებისა, მესია უაღრესი გათვითცნობიერებისა, რომელიც აღგვზრდის, პოლიტიკურად მოგვაშაადებს, გარდაგვქმნის სრულსა და საღს ორგანიზმად, რომ დადგება ოქროს ხანა ახალ ცხოვრებისა, ახალ ისტორიის დასაწყისისა, აღფრთოვანებული იმედებისა, რომ ერთის საგალობელით, ერთის ჰანგით იმღეროდეს უკუნითი უკუნისამდე მიცვლილ ქურუმის გულში შობილი და აღზრდილი ქართველი ერი!

დ. კასრაძე.

სამხრეთის საფრთხე

II

სომხეთი და რუსეთი მოკავშირეებია, თურმე. ამას გვასწავლის სოცნება ადგილობრივი რუსული გაზეთი. *) საცა ბაზმა ჩხრიალებს, იქ ნურც მაღალი ტონი გავაოცებს. ღმერთმა გვაშოროს, სომხთა ამ ახალ გაზეთს დავსწამოთ ნამდვილი ვითარების უტოდინარობა. ისედაც საზუთი გვაქვს, მაგრამ ამ შემთხვევაში ჩვენი სურვილია გაზეთის პიტალო სიტყვას. გულხალვათად მივენდოთ და ვიწამოთ „კავშირის“ სინამდვილე.

ამ ხიფათიან დროში, ვერც ცნობის მოყვარეობას ავადგენებით და არც ჩვენი საქმეა ვიძიოთ, თუ რას გამოვლიან „კავშირისა“ ამისაგან სომხის ხალხის მესვეურები. ეს მათი პირადი საქმეა.

სამაგიეროდ, ჩვენი პირდაპირი მოვალეობაა გამოვიცნოთ, თუ რა მოვლის საქართველოს ამ ახალ მოვლენისაგან. ეს კი აუცილებელს ჰყოფს, გავითვალისწინოთ ისტორიული ხასიათი და გარდუვალა მიდრეკილება თითოეული მომქმედი მოკავშირისა, გავიხსენოთ თითოეულის წარსული საქამიანობა. ჯერ ესა: მოკავშირეთაგან, ერთი მოკლებულია იურიდიულ პიროვნებას; მრავალი ასი წელიწადია, რაც მან დაჰკარგა დამოუკიდებლობა, რაც მას ტერიტორიული მთლიანობა ხელიდან წაუვიდა; დაერღვა სამშობლო კერა და სხვა და სხვა მხარეს მოედო. ეს — სომხობაა, ერი უსახელმწიფო.

მეორე — სრული იურიდიული პიროვნებაა. ძლიერი სახელმწიფოა, მპყრობელი მრავალი ერისა. ეგ — დიდი რუსეთია.

ამ დიდი ისტორიული უბედურობის დასაბამიდან, დაძრული სომხის ხალხი ცოტ-ცოტათი და ნელინელ საღე უნდა დალაგებულ, დამკვიდრებულიყო. საკუთარ სახელმწიფოებრივ და ეროვნულ ზრუნველობას ჩამოშორებული, იქ დაიდებდა ბინას სადაც უკეთ იცხოვრებდა. პირველი რაზმები, რასაკვირველია, გეოგრაფიულად მგზობელ ქვეყნებს უნდა წვეოდა. ამ მხრით საქართველო ბუნებით პირველი სასვენე ადგილი იყო.

და თუ შესაძლებელია მოტივი პირველი ჩამოსულებისა სრულიად უმანკო ყოფილიყო, უბრეტენზიო, პირდაპირ ზოოლოგიური სიცოცხლის შენარჩუნება და სხვა არაფერი, შემდეგ და შემდეგ, რა ფეხი მოიმაგრა და წელი გაისწორა, მოსული სომ-

ხობა უფრო მაღალ აზროვნების სფეროში გადადის.

რაც პირველ გაჭირვებისა და საარსებო მოთხოვნილების დაუკმაყოფილებლობის დროს მას ფიქრადაც არ მოსდიოდა, ამ საქიროების მოშუშების შემდეგ, მის აზრ-გონების საგნად გადაიქცა. იგი თხზავს ეროვნულ პოლიტიკას, იმუშავებს სისტემას, ადგენს გეგმისა დამიხე დეით ეროვნული მომავლის ინტერესისა, იგი აწარმოებს ყოველდღიურს საქმიანობას.

მთელი ამ პროცესის დასაწყისი მარხია ისტორიულ იძულებაში. ბედის სიმუხთლემ, ან ნაკლებად პოეტურ თქმით, გარემოებათა ლოლიკამ, სომხობა ამ გზაზედ დააყენა. დაწყებული პროცესის განვითარება-კი აუცილებელი შედეგი იყო იმ ბუნებრივ ზრდისა, რომელსაც დაადგა საქართველოს მიწის შუაგულში ახლად ფესვებ ჩაყრილი ნაწილი სომხის ეროვნული სხეულისა. ამგვარად სხვაგან დამკვიდრება, უცხოთა შორის საკუთარ ბინის მოპოვება. სხვისი ეროვნული ერთფერიანობის დაშლა, დარღვევა, — გადაიქცა **სომხის ერის ისტორიულ ხასიათად და გარდუვალ მიდრეკილებად. c'était plus oré quelui!**

ეროვნულ თვითგანმტკიცების ინსტიქტმა მსახურად გაიხადა (ამიერიდან) გულ-გონება სომხისა, რომელიც უკვე **შეგნებულად შეუდგა ახალი სამშობლოს შექმნას.** სომხთა ცხოვრებაში დადგა მკაფიოდ ჩამოყალიბებული ფსიხოლოგიური ვითარება. ასეთ დროს მოკავშირის გაჩენა და გამოძებნა — ლოლიკის ანია, ხოლო მოქმედების — პირველი საქმე.

დიდი ლოდინი და ძებნა საქირო არ იყო, თავისი დანიშნულების შეუპოვრათ ამსრულებელი, რუსეთის სახელმწიფოებრივი პრინციპი უდიდეს და უმტკიცეს მოკავშირედ გამოადგებოდა ამ საქმეში. საქართველოს წილზედ უნებლიეთ უნდა შეკრულიყო ეს ორთა კავშირი. განგებამ ასე ინება. განგებამ აგრედვე ისიც ინება, რომ რუსეთის სახელმწიფოებრივი სუვერენობის სარბიელი გასცილებოდა რუსის ხალხის ბინადრობის ფარგალს — სახელმწიფოებრივი სუვერენობა განმამტკიცებელია და შემომქმედია მხოლოდ იმ ერის ცხოვრებისთვის, რომელსაც იგი წარმოუშვია. იგი, აგრე ვსთქვათ, დირექტივაა, უმაღლესი ბრძანება მისი შემომღები ერი თვით-განმტკიცების და თვით-დაწინაურების უდრეკი ნების ყოფისა. სახელმწ. სუვერენობის თეორია და პრაქტიკა სპეციფიურია, როგორც სპეციფიურია ერი, ამ სუვერენობის შემქმნელი. იგი ჩამოყალიბე-

*) იხ. „Кавказское слово № 21“.

ბულია მისი ერის სულსა და გულზე, და ამიტომ თავის ხასიათით იგი ვერ იგუებს, ვერ შეითვისტომებს სხვა ერის სულსა და გულს.

წინააღმდეგი ი—იქნებოდა თავის თავის უარისყოფა. და ასეთ აბსურდამდე სუვერენულ ხელმწიფებს ვერც პრინციპი ლიბერებისა მიიყვანს, და ვერც გრძნობა შეზღუდვისა. და რუსეთის სახელმწიფო სუვერენობაც, თავისი *raison d'être*-ის ურყევი გამანამდვილებელი, საცა კი მიდიოდა, თავის ერთადერთ კერძს ემსახურება და სხვას იგი ვერც იცნობდა! იდეალური ყოფა სახელმწიფო ორგანიზაციისა: ერთხელმწიფება ერთერობაში, რუსეთის ისტორიის მსვლელობამ ასე შესცვალა: ერთხელმწიფება მრავალ ერობაში. ასეთ ვითარებაში რუსეთის სახელმწიფო სუვერენობას, თავის თავის ერთგულს, უნდა ეზრუნა მთავარი ერის ნებისყოფისა და სახის გაბატონების შესახებ სხვა ერზედ. რაც უფრო მკაცრი და აბსოლიუტური იქნებოდა ეს ზრუნვა, ე. ი. რაც უფრო მეტი გამომთქმელი იქნებოდა თავის *raison d'être*-ისა სახელ. სუვერენობა, მით უფრო აბსოლიუტურად უნდა დაერღვია და დაეგლიჯა მას ხსეული სხვა ერისა. შემომქმედი თავის ერის ფარგალში, განადგურების თესლს ატარებს თავის საშოში ყოველი სახელმწიფოებრივი სუვერენობა, რომელიც კი შეიქრება სხვა ერის ხსეულში. ეს მისი ბუნების ლოლიკაა, მისი ორგანიული ხასიათია და გარდუვალი მიდრეკილება.

ამ საერთო ნიადგზედ შეხვდეს საქართველოში, ერთი მხრით სომხეთი, დაშლილი, გაბნეული, უსახელმწიფო ერი და მეორეს მხრით რუსეთი—ძლიერი და მტკიცედ შემოკედილი სახელმწიფო. მათ და ნების გარეშე დაკისრებულმა მისიამ და ხასიათის იგივეობამ გასდო მათ შორის, ის კავშირი, რომლის შესახებაც სწერდა თბილისში ახალდ გამოცემული სომეხთა რუსული ორგანო.

ს. კ.

აკაკის დასაფლავების დღეს წარმოთქმული სიტყვები

აკაკის დასაფლავების დღეს მრავალი ფრიად საგულისხმიერო სიტყვა წარმოითქვა. სანიმუშოდ მოგვყავს ზოგიერთი პოლიტიკური ხასიათის სიტყვა:

ქუთაისის ქალაქის მოურავი ჩიქოვანი. საქართველოს დიდების და დამცირების მომწერო, ჩვენო სათაყვანო თბილისო! ამ დიდი ეროვნულ გლოვის დღეს ქალაქი ქუთაისი საქართველოს ყველა ქალაქთან, მთელ საქართველოსთან ერთად გიძღვის შენ უმდაბლეს სალამს და გილოცავს ბედნიერებას..

ბედნიერი ხარ მით, რომ მადლიერმა ქართველმა ერმა არ დაიშურა და ძღვნად მოგართვა, რაც გააჩნდა ქვეყანაზე უძვირფასესი; მოგართვა თავისი სასოება—შვილი, ეროვნული დიდება. გადავლახეთ დიდი მანძილი და შუაგულ იმერეთიდან აქ მოგისვენეთ ხალხის საღმერთებელი, საყვარელი მგოსანი.

ყველა ქალაქს ჰშურს დღეს შენი ბედი... ვერ დაფარავ, — ქუთაისის მოქალაქეთა საიდუმლო ზრახვას. მით გულწრფელს სურვილს შეადგენდა, რომ აკაკის ძვირფასი საფლავი ქუთაისს ჰქონოდა სანუგეშოდ და სასახლოდ დიდებულ ბაგრატის ტაძრის ნანგრევების სიახლოვეს. აკაკის სიყვარული ქუთაისისადმი განსხვავებული იყო და რა გასაკვირია, რომ ქუთაისსაც აკაკი მარტო თავისად მიანიდა!

მაგრამ შენ, ბედნიერო თბილისო, ძველთაგანვე მთელ საქართველოს გულად, დიდ აკლამად, ეროვნულ პანთეონად მიჩნეულა, მხოლოდ შენი მიწა, შენი მთაწმინდის მიწა დაიტევს ციდი მგოსნის ზღვა გულს, მამულისადმი უმადლეს ტრფობით აღზნებულს გულს, ისე, როგორც დაიტიო დიდი ილია ქავჭავაძის და დიმიტრი ყიფიანის გული..

შენსავით აბა ვინ ჩიხუტებს გულში და ნამდვილ დედასავით ვინ მოუელის საშვილიშვილო სამარეს!

ქუთაისის სიამაყე, ბაგრატის ტაძარო, უტყვო მოწმე საქართველოს ძლიერებისა და ქველობისა! აღსრულდა ქართველი ერის ნება: მთაწმინდამ უნდა მიიბაროს დღეს შენი სათაყვანო აკაკი. ერის ნების წინაშე შენც უნდა მოიხარო შენი მაღალი ქედი..

„სავარდო და სამაისო“ ქუთაისი თუ სიცოცხლეში არ იშურებდა და ვარდა და იას უფენდა ფეხქვეშ საყვარელს მგოსანს, სიკვდილის შემდეგაც არ მოაკლებს, გამოუგზავნის მას საუცხოვო ქუთათურს თაიგულებს.

ნეტავ რას გვიმზადებს, საით მიგყვართ შენებელს? უღვთო იყო ილია ქავჭავაძის, იმ დიდი კაცის სიკვდილი! აღშფოთებული ქართველის გული

ვერაოდეს ვერ შეურიგდება ილიას დაკარგვას. დიდი დანაკლისით დატანჯული ქართველი მხოლოდ მით ინუგეშებდა თავს, რომ ცოცხალთა შორის ეგულებოდა მეორე დიდი ქვეყნის მოამაგე — აკაკი წერეთელი.

რა დაჰკარგა ჩვენმა ქვეყანამ? რა იყო მისთვის აკაკი წერეთელი?

საზოგადო ურწმუნობის, სასოწარკვეთილების, გულგატეხილობის დროს აკაკის ციურმა ჰანგებმა გავიფიქრო, გავგინათლა გული, ავიძვგერა იგი უმაღლესის ეროვნულის გრძნობით, სამუდამოდ შეგვაყვარა ჩვენი სულთმოძქრავი სამშობლო, ჩვენი ბედ-შავი ერი.

აკაკი იყო ის შეუბოვარი, უშიშარი გმირი განახლებულის საქართველოსი, რომელმაც ხმამაღლა ამცნო ქვეყანას მკვდრებით აღდგომა, უკვდავება საქართველოსი.

ბედკრულო ქართველო ერო, მიმოიხედე ირგვლივ მოიგონე ერთს წამს ის შავი დღე, საქართველოს რომ გაუთენდა, აი, აქ, თბილისში, კრწანისის ბაღებთან...

შენ, სასოწარკვეთილს, დამცირებულს, გეგონა, რომ კრწანისის დამარცხებამ სამუდამოდ გადასწყვიტა საქართველოს ბედი...

შენ კი არა, თვით ირაკლის, ამ გულ-გაუტეხელს გმირს მეფეს, ამ გულმზურვალე მამულიშვილს, საქართველოს ბედი იმ დღეს გადაწყვეტილად მიაჩნდა.

გახსოვს შენ, ქართველო ერო, ის საშინელი წამი: კრწანისის ომის წაგების დღეს სასოწარკვეთილებამდის მისული ირაკლი, იქ, ავლაბრის ხიდთან ცხენიდან რომ გადმოხტა და სასიკვდილოდ დაშა-

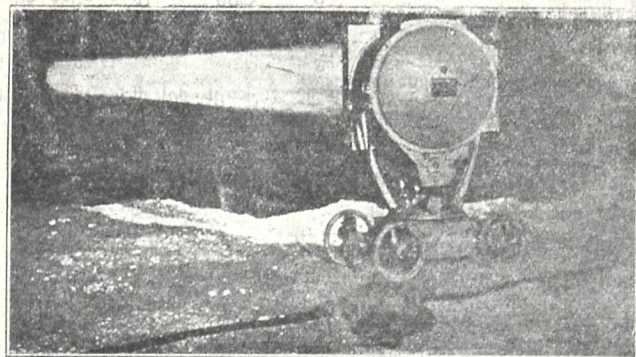
დებული წმინდა ესტატეს ნაწილებისაკენ იშვერდა ხელებს და უკანასკნელად ავედრებდა მათ თავის ბედშავს სამშობლოს?

მაგრამ, არა, არ გამართლდა ირაკლის შიში! კრწანისის დამარცხებამ ვერ დაამარცხა, ვერ მოკლა ერის სული. კრწანისის გმირთა საფლავებიდან იმ დღესვე გარკვევით გაისმა სანეტარო ხმა: — შეუძლებელია მოკვდინება უკვდავ ეროვნულ სული-საო!

ქართველებო, კრწანისის გმირთა ძვლებზე უკვე აღმოცენდა და გაიზარდა ახალი რაზმი ქართველ გმირთა. გწამდეთ, რომ ეს რაზმი ზეაღივით დაიძვრის და მეხად მოველინება უსამართლობის და თავისუფლების მოსისხლე მტერთა! („ახ. აზ.“)

ალი მარდან-ბეგ-თოფჩიზაში. მეზობელო ქართველებო! იმ წუთიდანვე, რა წამს გაისმა საბედისწერო გლოვის ზარი, რომ გარდაიცვალა კეკელუც საქართველოს დიდებული მგოსანიო, შავი ზღვიდან გურგენის ნაპირებამდე იელსაგით მოედო ეს ხმა, ამიერ კავკასიის აღმოსავლეთ ნაწილში მცხოვრებნი მაჰმადიანები საკულტურო-განმანათლებელ და საქველმოქმედო დაწესებულებათა სახით, ბაქოდან, განჯიდან, თბილისიდან, ერევნიდან თუ სხვა ქალაქებიდან უღრმეს თანაგრძნობით იზიარებენ ქალარა მეზობელ საქართველოს ეროვნულ მწუხარებას, რომელიც დიდ მეფანტურე აკაკის დაკარგვამ გამოიწვია მასში!

როგორც მთელი ქართველი ერი, ეროვნულ კაენით დაზიდული თავის საუკეთესო იდეალების მატარებლის დაკარგვის გამო სწუხს და დღეს ჰგოდებს, ისე მაჰმადიანებმა, გაიგეს თუ არა მგოსნის

საპოზიციო პროექტორი.

დაკარგვის ამბავი, იგრძნეს, რომ 26 იანვარს დასავლეთ ამიერ კავკასიაში მოხდა რაღაც აღსანიშნავი დიდებული ამბავი, რომელმაც სტიქიური სახით დაჰბერა მთელს მხარეს, ყინვით მოჰსუსხა არე-მარე, მწუხარებით შეჰკრა, შეჰბოჭა და მწველი ცრემლი ჩამოჰყვანა ყველას ლაწვებზე!

ასეთ შემთხვევაში მეგობრულ ხელის გაწოდება, თუნდა მცირედი სანუგეშო სიტყვაც კი, რომ საზოგადო მწუხარებაში თანაგრძნობა და მონაწილეობა მივიღოთ, უწმინდესი მოვალეობაა ჩვენი, რასაც გვიკარნახებს ჩვენი ურთიერთისადმი კეთილი დამოკიდებულება, მთელ საუკუნით განმტკიცებული მეზობლობა და სიყვარული.

ჩვენ ვამაყობთ და დიდად ვფასებთ კიდევ ამ დამოკიდებულებას, ვინაიდან ჩვენ, მაჰმადიანობამ, კარგად გავიგეთ და ვუწყით კიდევ, რომ მეზობელ ქართველებში ჩვენ გვაქვს საქმე რაინდ და კეთილშობილ ხალხთან, რომლის სამარადისო დევიზი იყო „იცოცხლე და მიეც სხვასაც სიცოცხლის უფლება!“

ეს უდიდესი და ბრძნული დასაწყისი უოველ საკაცობრაო ცხოვრებისა, რომელსაც გულწრფელად ეწვიან ქართველები, იწვევს ჩვენში, მაჰმადიანთა მხრით, გულწრფელ თანაგრძნობას და კეთილგანწყობილებას, მომავალ თაობის საბედნიეროდ და საკეთილოდ...

მე მსურს დავამოწმო აქ, ყველასათვის ძვირფას, დიდებულ ქართველის კუბოსთან, რომ ფრიად გულწრფელი და სპეტაკია ეს ჩვენი გრძნობა, მწამს, რომ ამ ამბით განიხარებს თვით მგოსნის სიტყვატ. განა ეს შენ არ ხარ, ბრძენო მკითხავო და წინასწარის გამჰკრეტო დიდებულო მგოსანო, რომელიც ტკბილ საგალობელთა დამღერებით ამოწმებდი შენს სამშობლოს აღორძინებას და ამისთვის მოუწოდებდი ყველა ხალხს თანხმობისა, სიყვარულისა და ერთობისაკენ! „ხან ცის ხან მიწინ ანარეკლი“ შენ, მგრძნობიერი, ჯადოსნურ სულით განსჭვრეტდი მთელი არსებით შენს საყვარელ სამშობლოს ბედნიერებას, მშვიდობის დღესასწაულს და ერთა გაერთიანების სხივოსნობას! მაშ დღე, ამიერიდან ამ უკანასკნელთა შორის ცხოველი სახით იფრინოს შენმა შარავანდელით მოსიღმა სახემ, რათა მარად ეამს მოაგონოს ის დიდებული იდეები, რასაც შენ ჰქადაგებდი მთელი ნახევარ საუკუნის განმავლობაში შენს დიად მებუკის ასპარეზზე, საურთიერთო სიყვარულისა და ერთა თანხმობის განსამტკიცებლად! შენ იყავ ჰემმარტი მოციქული ამ სასუქვარ იდე-

ებისა, რაც რომ ძვირფას კავკასიის გაფურჩქვნის თავდებად ჩაითვლება! შენ, დაუფიწყარო მგოსანო, უკვდავ ჰყავ მთელი ქართველი ერი, რომელსაც საკმარისია ახსენოს შენი სახელი, რომ დაუმტკიცოს მთელს ქვეყანას, რომ ისიც ღირსია კულტუროსან და განათლებულ ქვეყნის სახელწოდებისა!

მძიმეა საქართველოს დანაკლისი, მაგრამ დაე, ინუგეშონ ჩვენმა კეთილშობილმა მეზობლებმა, რომ დიდებულ ქართველის გენიოს მხატვრულ შემოქმებით დაბნეული თესლი სამშობლო ნიადავზე თუ მთელს კავკასიაში აღმოაცენს აცისკრებულ ნაყოფს, რომლის ნათელი მოჰყვებს სიყვარულს და თავისუფლებას ესოდენ მწყურვალ ერებს!

ჩვენი საზოგადო და უწმიდესი მოვალეობაა გავყვით ბრწყინვალე და გზის მიჩვენებელ ვარსკვლავს, რომელზედაც ბრძანებით მიგვითითა და ასე სანიმუშოდ, ასე კეკლუტ ჰანგებით შეამყო საქართველოს უკვდავმა მგოსანმა.

და აი, ამ განშორების ეამს, როდელაც დიდებულ ნაშთს უნდა გამოვემშვიდობოთ, ჩვენ უნდა ფიცი დავდოთ, რომ მტკიცედ დავიცავთ და შევასრულებთ მის აღთქმებს, რათა უღანაშულო ხალხთა სისხლი უბრალოდ არ დაიღვაროს, არ განადგურდეს ნაჭირნახულევი ველ მინდორი, სარჩოსაბადებელი. არ გადიბუგოს სახლები თუ სოფელქალაქი...

ბაქოს მაჰმა იანთა საქველმოქმედო საზოგადოებისა თუ კულტურულ-განათლების საზოგადოებათა სახელით „ნეშრ-მოაროფ“, „ნიჯათ“, „საფა“ და „სალეთ“, აგრედვე ბაქოსა და თბილისის ქალთა საზოგ. და საქველმოქ. და განათ. სახელით ქალ. განჯისა სხვა და სხვა, გულწრფელს და უღრმეს თანაგრძნობას ვუცხადებთ მგოსნის მახლობელთ და მის საყვარელ ქართველ ერს და თანაც ვათავებ ჩემს სიტყვას: იყოს ნება მისი დაე, მისი სასუქვარი ფიქრები და ზრახვანი სასურველად გადაიფურჩქნოს, რათა მით უკუნითი უკუნისამდე განმტკიცებულ იქმნეს მის მიერ შექმნილი ხელთუქნარი ძეგლი, რომლის გარშემო არასოდეს არ წაიშლება კვალი მაღლიერ კავკასიის ერებისა.

სამკლავიარო დეჰემები

კრასნოვოდსკში მცხოვრები მაჰმადიანთა ჯგუფი გიცხადებთ გულითად სამძიმართ მშენიერი სა-

ქართველოს შვილის, სახალხო მაგალობელის თავ. აკაკი წერეთლის დაკარგვის გამო.

ვილოცებთ მეჩეთში მისი სულის განსასვენებლად.

მაჰმადიანთა ჯგუფი.

მოხუცო! თვალ-ცრემლიანი მუხლს ვიდრეკთ შენს წმინდა ნეშთის წინ ამ განუსაზღვრელ მწუხარებაში მყოფნი, იმით და ვიმედოვნებთ, რომ ჩვენს ძვირფას, „ნააღადმყოფარ“ სამშობლოს, ცოცხალსა და განკურნებულს ვხედავთ.

გორის საეპო გიმნაზიის ქართ. მოწაფენი.

დიდებული მომღერალის დასაფლავების დღეს, შევიკრიბებით ჩვენ, კრასნოვოდსკში მცხოვრები ქართველნი სალოცავად მთელს საქართველოსთან ერთად, რათა განისვენოს დაუვიწყარ და ძვირფას აკაკი წერეთლის სულმა, რომელიც აღვიძებდა ჩვენში საუკეთესო გრძნობებს. ვღვრით ცხარე ცრემლებს საქართველოს ღირსეული შვილის დაკარგვის გამო.

დაე აკაკის მიერ ნაქადაგებმა იდეალებმა გაგვინათოს ცხოვრების გზა.

საზოგადოების მონდობილობით პოდპოლკოვნიკი ფირალოვი.

ჩვენ, დაბა ცხინვალის ყოველ დაწესებულებათა და საზოგადოებათა წარმომადგენელნი (ქართველ-სომეხნი) დიდადა ვსწუხვართ დიდებულ მგოსან

აკაკის დაკარგვას. ეს მწუხარება მით უფრო ორკეცდება, არ გვეღირსა გვენახა ჩვენ შორის, ჩვენის პურმარილით დაეხვედროდით უდიდეს ქართველს, ჩვენც გვენახა ნათელი მისი სახე და დაგვერწმუნებინა, ჩვენი მხარეც, განურჩევლად ეროვნებათა სხვა და სხვაობისა, მარად ყურგანაბული ისმენდა მის საგალობლებს, სტუბებოდა, ნეტარებდა, იზრდებოდა და ამაყდებოდა, რომ ამ დაცემისა და დაკნინების დროს საქართველოს შესძლებია წარმოშობა სათაყვანო მამულიშვილის! ჩვენს წმინდა მოვალეობად ჩავთვალეთ ღირსეულ მამულიშვილს შეძლების დაგვარად პატივი ვცეთ, თუნდა იმით მაინც, რომ მის დაკრძალვის დღეს დაესწრნენ ჩვენი წარმომადგენელნი და დამმარხველ კომიტეტს გვირგვინის ნაცვლად გადასცენ ჩვენს შორის მოკრებილი წვლილი..*) დაე, აღსრულდეს პოეტის ზრახვანი! დაე, მისმა ჰანგებმა ნორჩ საქართველოსგან მიიღონ საუკეთესო გამოძახილი სახელი და მზიური უკვდავება ისედაც უკვდავება შემოსილ მთა-წმიდის ახალ ქურუმს და საქართველოს სამარადისო დარაჯს აკაკის!

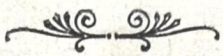
საზოგადოების მონდობილობით დ. კასრაძე.

*) ერთმა წარმომადგენელთაგანმა ბ. ი. ხიმშიაშვილმა უკვე გადასცა კომიტეტს 84 მან., რომელიც სახელდასჯელად შეიკრიბა დაბა ცხინვალში ქართ. ქალთა წრის შეთაურთა, წერა-კითხვის გამ. საზ. წევრთა და სსსოფლო საზოგ. წარმომადგენელთა მიერ.

აკაკის დასაფლავებაზე

სამშობლო მხარეს მიაქვს კუბო ცრემლით შემკული,
და ამ კუბოში ასვენია ქვეყნის ერთგული.
ცა სტირის ძესა, ხალხი გლოვობს უბადლო მშობელს,
ხოლო პარნასის ცხრა და ამბობს ტკბილ საგალობელს:
„საუკუნოებს გადაიფრენს მისი სახელი,
თვით ჟამთა გულში უკვდავებით შურის აღმძვრელი“.

ი. მჭედლიშვილი.

სხვა და სხვა ამბები

გერმანიის მთავარ შტაბის მოწოდება. გერმანიის მთავარ შტაბს ასეთი მოწოდებით მიუმართია ლაშქარსათვის: „ჩვენ ვუახლოვდებით ვარშავას, სადაც ატერ ეს ექვსი თვეა ნუმეტას სისხლი იღვრება. ჩვენმა ჯარისკაცებმა სიმამაცით სასწაული მოახდინეს, რამაც თვით მტერიც კი აღტაცებაში მოიყვანა. მტერმა იცის ამ ქალაქის დადი მნიშვნელობა. ამიტომ აქ თავი მოუყარა აუარებელ ჯარს თვით გავასიდან და ციმიბრიდან. მაგრამ ძლევამოსილმა ჩვენმა მხედრობამ დიდი ხანია დაანახვა მთელს ქვეყნიერებას, რომ მის ქარიშხალისებურ იერიშებს მტერი ვერ უძლებს და რომ, როგორც გულკანიდან ამოხეთქილი ღაფა, ისე წააქვს უოველისფერს, რაც კი წინ გადაედობება. ვარშავის ადებით მთელი ომის ბედი ჩვენს საკუთლადლოდ გადასწვდება. ჩვენ განვმტკიცდებით ვისლას ორივე სანირზე და თამამად შეტევდებით მტერს ვუკარნახოთ ჩვენთვის ხელსაყრელი ზავის ზირობები. გერმანელმა ჯარისკაცებმა უნდა მთლად მოიკრიბონ თავიანთი სამხედრო ძალები. რათა უნდა დაჟდეს, ვარშავა უნდა აღებულ იქნეს“. („დენ“).

გერმანიის მუქარა. „Local Anzeiger“-ი შემდეგ მუქარას უთვლის ინგლისს: „მთელმა ქვეყანამ კარგად უწეის, რომ გერმანიამ უბრალო მუქარა არ იცის. 18 თებერვალს ჩვენ შევევჯათ მსოფლიო ომის ამ ფაზაში, რომელსაც თვით შორეული შთამომავლობაც კი ვერ დაივიწყებს“. ეს მუქარა, როგორც მკითხველს მოეხსენება, გამოწვევლია იმ მოსალოდნელ მდგომარეობით, რომელშიაც ინგლისს ჰსურს ჩაატლოს გერმანია, ე. ი. მოამშობოს მთელი სახელმწიფო და აიძულოს იარაღი დაურევიოს: გერმანიამაც მზგავსი საშუალება იხმარა. სწორედ 18 თებერვალს მთელი ინგლისი ალყა-შემორტყმულად გამოაცხადა და წყალ-ქვეშა ნაგებით უწყალოდ ჰდღუნავს ინგლისში მამაგალ ხომალდს თუ გემს. ამით ჰსურთ გერმანელებს საშობლო განსაცდელისგან იხსნან და შეტოქეებსაც არა თუ ზარი დასცენ, თვით ზავზედაც ხელი მოაწერონ.

კალესკენ სამზადისი. იმ დროს, როდესაც რუსეთის მხარეზე ასეთი სასტიკი იერიშებით წამოვიდნენ გერმანელები, დასავლეთ ასპარეზზე ახალ-ახალ ძალებს უერიან თავს კალესკენ საბოლოო გასაღაშქრებლად. თუ შესძლეს, შემდგომ გერმანელებს ის უკანასკნელი სარკ-

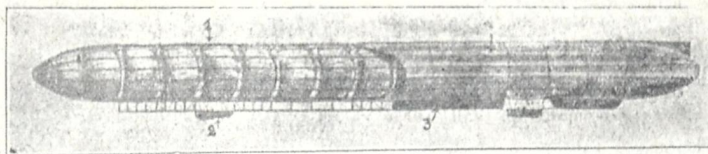
ზარბაზნიდან ნასროლი პროექტორი. გერმანელების მიერ გამოგონილი საოცარი პროექტორი. ზარბაზნიდან ისერიან, ტყვია ჰაერში სკდება და ქოლგის მზგავსად ანათებს არე მარეს.

მელი ელებათ, სიდანაც ბეჭითი იერიშებით ეკვეთებიან ინგლისს.

„კარლსდუეს“ მეკობრეობა. ატლანტიის ოკეანეში გერმანელთა კრეისერმა „კარლსრუემ“ 8 თებერვალს დაჭლუხა „მატარო“, „ჰაილანდრე“, „ჰემისფერი“, „სემანი“ და რამდენიმე იალქიანი ხომალდი. „ჰაილანდრედან“ გამოსსეს 192 მეზღვაური და 56 მეზავრი.

გენერალი სამსონოვი თურმე ცოცხალი

ტყვეა. გენერალი სამსონოვი დიდი ფიგურა იყო იმ ჟარში, რომელმაც ჰირეელად გაილაშქრა გერმანელების წინააღმდეგ, აღმოსავლეთ ზრუსიაში. ეს გალაშქრება, როგორც ვიცით, რუსებისთვის დიდის კატასტროფით გადავდა. გენერალი სამსონოვი, რომლის გაბედულ მოქმედებაზედ ბევრს ღაპარაკობდნენ, ბრძოლის ველზედ განგმირული ეგულებოდათ თანამებრძოდ რუსებს და სკანკებოდ კბიცი კი გაგზავნეს მისი გვამის მოსაძებნად, დღეს კი აღმოჩნდა რომ გენერალი სამსონოვი სხვა რუს გენერლებთან ერთად, მაგ. ჰესტიანთან, კლიუევთან, შირტოსთან და სხვ. იყოფება საქსონიაში, კენიგშტეინის ციხეში.

მალღა, თანამედროვე ცეპელინის მოყვანილობა და ჩონჩხი; ქვემოთ, ცეპელინზე დადგმული უმავთულო ტელეფონი. ამ სარკარი სიდიდის ჰაერში მფრინავ კრეისერს გამძლეობით, ტვირთის აზიდვით თუ სიმაგრით მთელს ქვეყანაზე ცალიც არა ჰყავს. ცეპელინსა აქვს სივარის მსგავსი მოყვანილობა, რომელსაც ალუმინის სარტყელი აქვს შემორტმული. დაყოფილია ოთხ პატარა ოთახად. ოთახების განყოფილებაში სუმბუქ გაზის და წყალმზადის ბუშტებია. სულ ასეთი განყოფილება (1) რიცხვით 17-ია. ჰაერის ხომალდის ცხვირთან ორი პატარა ნავია (2), რომლითაც წყალზეც შეიძლება ცურაობა. ეს ნავები ერთმანეთთან შეერთებულია დახურული დერეფანით (3), რომ გარე ქვეყანასთან იქონიონ დამოკიდებულება; ცეპელინზე მოთავსებულია უმავთულო ტელეფონი, რომლიდანაც ამბავის მიწოდება შეიძლება მხოლოდ 120 მილ, სარტყლების გარშემო შემორტმულია სპილენძის მავთული რომლითაც ჰაერში ჰკიდებენ ტელეგრაფს მუშაობის დროს. ეს ოთახი სულ მოშდრებულია დირიჟაბლიდან; რომ ელექტრონის ნაპერწკლებისაგან აფეთქება არ მოხდეს. უკანასკნელად გაუმჯობესებულ ცეპელინს სიგრძე აქვს 500 ფუტი და შეუძლიან 2 ტონა ტვირთი აიტანოს თანა.

რუსული პრესა სომეხთა საკითხის გამო

ამ უკანასკნელ დროს სომეხთა საკითხმა მიიპყრო ყურადღება, როგორც ადგილობრივ გაზეთებისა, ისე სატახტოსი. უეკველია, ჩვენს მკითხველებს ეხსომებათ მილიუტოვის კამათი. ამ უამად, „Пет. ВѢДОМ.“ ფურცლებზე დაბეჭდილია ფრიად საყურადღებო წერილი ბ-ნ კორნელიას, სადაც ჯერ განიხილავს საკითხის სიმწვავეს, ანალიზს უკეთებს სხვა და სხვა მოსაზრებას და შემდეგ ასე დისძენს:

„სომეხთა საკითხი სრულებით ახლადაა წამოყენებული, ამ 30—40 წლის წინადა. რა თქმა უნდა, სერიოზულ მნიშვნელობას ვერაფერს მიაწერს მეჩვიდმეტე და მეცხრამეტე საუკ. იზრავს ორიისა და მის ამხანაგ ფართაშეტ-მინასის ხეტაღს დასავლეთ ევროპაში. თავიანთებისგან მოტოვებული ასინი დაიხრცნენ უცხოეთში, ხოლო მინასმა სიკვდილის წინ მართლმადიდებლობა მიიღო მისკოვში 1740 წ.“

სომეხთა საკითხის მორიგად გამოცხადება მოითხოვდა დიდს ენერჯიას და საშუალებას. ამისდა მოუხედავად მისი გადაჭრა ფრიად საძნელო საქმეს წარმო-

ადგენს. ბ-ნმა მილიუტოვმა თავის პასუხში აშკარად გამოსთქვა, რომ ის, როგორც რუსი საზოგადო მოღვაწე, ამ საკითხს განიხილავს, უწინარეს უოვლისა, რუსეთის სარგებლობის თვალსაზრისით, თუმცა სწამს, რომ სომეხებს, როგორც ვეკლა ერს, ბუნებრივად ექმნებათ თავიანთი საკუთარი მისწრაფება. ეს „ბუნებრივი მისწრაფება“ ბ-ნ მილიუტოვისთვის რუსთა ინტერესების თვალსაზრისით სულ ერთი არის. მაგრამ რუსეთის მეფის გვირგვინში მოსტევივის პატარა ქვეყანა, რომელიც სისხლით და ხორციით შეწყებებულია რუსეთთან. ეს განსაკუთრებით საჭიროა სისხლის ასოებით არის აღბეჭდილი. მრავალი რამ განიცადა ოსმალთა შესუვისგან. ამიტომ შეუძლებელია ქართველებმა არ თანაუგრძონ სომეხებს, რომ მათ თავიანთი პოლიტიკური და ეროვნული კეთილდღეობა მოიპოვონ. საქართველოს არა ერთი და ორი მაგალითი ახსოვს ამგვარი კეთილი განწყობილებისა, არა ერთხელ უსურუნვია არამორწმუნეთა უღლიდან გაგნთავისუფლები-

საქართველოს ღერბი

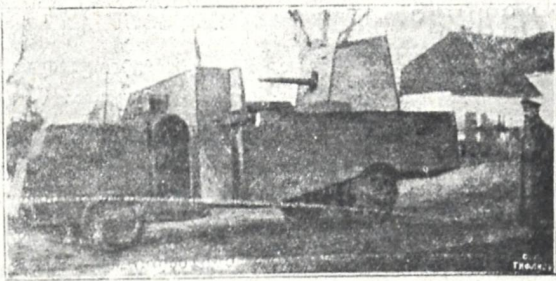
ნოს იგი. „ქართლის ცხოვრებაში“ შენახულია ერთი შესანიშნავი გადმოცემა, რომელიც დიდად სასიამოვნოა ქართველთათვის. როდესაც ეგვიპტის უღლიდან ებრაელთა განთავისუფლების ამბავმა მოაღწია საქართველომდე, ქართველები განიხარებდნენ და დიერთს მაღლობას უხდიდნენ. თავის მხრით ქართველთათვის არა ერთხელ უხსნიან სომხები და მათი სატახტო ქალაქი შტრის ხელიდან, მიუცის მათთვის თავშესაფარი და თავის მცნობრებას უფლებებს ანიჭებდა, ათანასწორებდა. სანტერესთა ერთი გარემოება, რომელზედაც რატომღაც სდუმს: შე ვაშობო ქართველთა სამეფო ღერბზე. ამ ღერბის შეთხედ ნაწილში ჩართულია სომხური, ოქროს ფარიანი შავი, გვირგვინოსანი ღომი. (იხ. „რუსეთის სახელმწიფო ღერბი“, ენციკლ. ლექსიკონი ბროკ. ტ. მეცხრე, გვ. 405, სტრ. 6. ქართლ-იმერეთის შეფთა ტიტულაჟზე „რუსკ. ვედ.“ 1841 წ. ტომი 3). სომხთა ღერბის მოთავსება ქართველებსაში არა ნაკლებ მნიშვნელოვანია სომხთა ტერიტორიის მოფარგულის დროს.

ტერიტორიის საკითხი ერთი უმძიმესი საკითხთაგანია ქართველ-სომხთა ურთიერთობის განსამტკიცებლად. ამასთანავე მრავალი ნათელი ფაქტი მოგვეპოვება, რომ ქართველნი მეტად მგრძობიერად ევიდებოდნენ ამ საკითხის გადაჭრას. სახელმწიფო საბჭოს წევრმა თავ. ა. ერისთავმა „ბარჟ ვედ.“ ფურცლებზე გამოაქვეყნა ამიერ კავკასიის ახალი სადამინისტრაციო გადაწყვეტის პროექტი, რომელიც კავკასიის ერთ-ერთს განცელარიაში შექმნილია. ამ პროექტის მიხედვით ზოგიერთი მხარა, რომელიც უფლებებს დროდინდგე ქართველებსად ითვლებოდა, მიაწერეს ისეთს გუბერნიებს, რომელნიც ქართველთა ეროვნებას არ ეთვისებოდნენ და მათ ზოგადიერ შემადგენლობაში არ შედიან. ამ გადაწყვეტის იმით ამართლებენ, რომ ამ მხარეებში მცხოვრებთა უმრავლესობას სომხები შეადგენენ, ამიტომ ისეთ გუბერნიებს უნდა შეუერთოთ სადაც სომხები არიანო. უნდა შევნიშნოთ, რომ მზაკავსი შექანიკური გადაწყვეტა არს დროს არ მომხდარა

რუსეთის ისტორიაში. ქართველთა საზოგადოებრივი აზრი ამ პროექტს ისე უუერებს, როგორც კერძობით და უცხოელების კავლების შედეგს, როგორც ცხადი მუწეუბელი იმისა, რომ საქართველოს ისტორიული ტერიტორია შეჭვეტონ, ვინაიდან, სსენებულ მხარეებში სომხები მხოლოდ მეცხრამეტე საუკ. მეორე ნახევარში დასახლდნენ, თორემ სხვაფრთვ უფლებების იგი საქართველოს განუერულ ნაწილს შეადგენდა. და მართლაც, ნეტავ რას იტუოდა თვითველი რუსი, თუ ვახანის თათრები მოითხოვდნენ, რომ ვახანის გუბერნიისთვის მიეკერებინათ უფელა მისაზღვრე ოლქები და მხარეები მხოლოდ იმიტომ, რომ იქ თათრებიცა სცხოვრობენ?

თავ. ერისთავის მიერ გამოქვეყნებული ამბავი არა ვინ არ უარჟეო. სხანს, პროექტი ცხოვრებასთან შეწონილია! მამინ როდესაც ეს ფაქტი ზირდაზირ ეწინააღმდეგება რუსეთ-საქართველოს მიერ დადებულ ხელშეკრულებას. ამის ძალით საქართველო უერთდება რუსეთს ერეგნისა და განჯის პროვინციებითურთ. ეს პროვინციები საქართველოს სამეფოს საზღვრებში შედიოდნენ. ერეგანში სომხთა კათალიკოსის ტახტი იყო. კათალიკოსის გამწესება ხდებოდა ქართველთა მეფის ხელით. ერეგანი და განჯა მეფე ერეკლე მეორეს ხარკს აძლევდა: განჯა 10,000 და ერეგანი 30,000 მან. (იხ. „Грамоты и другіе истор. док., относящіяся до Грузіи“, ტ. ზირ., გვ. 181). ამინორად ტრაქტატის ძალით არა თუ გადამიჯვნ-გადმომიჯვნის უფლებას იხშობა, არამედ თვით „ბუნებრივ სურვილსაც“ კი არავითარი ადგილი არ უნდა ჰქონდეს ერეგნისა და განჯის გუბერნიებში. საქართველოს საშეფოში ეავლად შეუწინარებელია მზაკავსი რამ, ამ პროექტში ნათლად მისწვივის კვჭვი, რომელიც ნათლად გვიჩვენებს ამ პროექტის ატორთა ნამდვილ მიზანს—*nomina sunt odiosa!*

რუსულ-ქართულ ტრაქტატში სხვათაშორის მოთავსებულია ერთი კერძო ხასიათის მუხლი (შეოთხე) შუა-

რუსების ჯავშნიანი ავტომობილი,

დუგის შინაარსით: „თუ რუსეთი შემდეგში დაიპყრობს იმ ზრთონიციებს, რომელნიც ოდესმე საქართველოს ეკუთვნოდნენ, მაშინ ისინი შევლენ საქართველოს ფარგლებში“.

უარსის ოჯახი, როგორც საქართველოს კუთვნილი, ოსმალეთის ხელისაგან დაბრუნების შემდეგ ისევ საქართველოს ტერიტორიის ნაწილად უნდა აღიარებულიყო ტრაქტატის ხსენებულ მეხლის ძალით, შეუძლებელია ვისმეს „ბუნებრივ მისწრაფების“ კერძად გაეხადათ. (ტ. II, წიგ. I, სტ. 109—110; ტ. II, წიგ. II, სტ. 38—39).

იქ, სადაც ლაზარაკია უფლებასზე, შეუძლებელია გავრცედეთ მილიტარის ერთ უღბ მსჯელობასზე, რომელიც ლაზარაკის ტრანზიტის, სინამხზე, ერთი სიტყვით, ზღვის ნაპირზე მდებარე ქალაქებზე, რომელნიც სომხებს მიაკრძა. ქ. ტრანზიტის ჩველა ისტორიულ დოკუმენტებში, როგორც თვით ბ. მილიტარის უწყის, შეგრულთა ქალაქად ითვლება. მაშასადამე, იქ ქართველთა ტერიტორია. ტრანზიტის ვილეთი ეთნოგრაფიულად და გეოგრაფიულად ბათუმის ოქს კუთვნიან- დღემდე ამ ქვეყნის ავან-ჩაფანად ლაზები (ქართველები) ითვლებიან, რომელნიც ტრანზიტის ვილეთში უკანასკნელი 800 ათასამდე ითვლებიან.

თუ რომ გაყოფა იქნება, მაშინ ზღვის ნაპირის ქალაქები ღვთის განთავსებად და აღმართურ სამართლიანობისა და უფლების ძალითაც უნდა საქართველოს ტერიტორიას მიეთვალდეს!

ჩვენამდინ ხმამ მოაღწია, შეცნობრთა კომისია ვინმე კავკასიის მინისტრს დახმარებით ადგეს სომხთა ტერიტორიის საზღვრებს კავკასიაში. ვფიქრობთ, ხსენებული კომისია სამართლიანობის სახელით არ დაიფიცებს და მსჯელობაში იქონიებს ზემოდ მოხსენებულ ტრაქტატს...

გიორგი და გურქა

(ამბავი დიალოგი)

I

— ალა... ჯან, გა...მარ...ჯობა!

— ღმერთმა გამარჯვებული გატაროს, ჩემო ძმაო!

— დამარცხებული და დაჩაგრული კაცისათვის გამარჯვება დიდი წყალობაა ღვთისა, ალაჯან!

— ჰოდა მოგცეს ღმერთმა ვე თვისი წყალო-

ბა, თუ მტერი გჩაგრავს. — შენ ჩვენებურს არა ჰგეხარ, ჩემო ძამიავ, სადაური ხარ?

— ეჰ, ნუ მკითხავ, ალაჯან, სადაური ვარ. მეც არ ვიცი, სადაური ვარ ეხლა.

— მაინც?... ან რას იტყვი კარგს?

— აბა რა კარგის თქმა შემძლიან! ხომ მხედვე ცხრად მოკაკული ვარ. შენსავით რომ წელაშლილს, ჩიბუხით ხელში და პირმოძლიმარეს მხედვედე, მაშინ გამოვლოდე ჩემგან კაი ამბის გაგებას — ახლა კი რის კარგის თქმა შემძლიან?

— ეხედავ, ძამიავ, რომ წუთისოფელს არ გაუნებებებინხარ. მაგრამ როდი უნდა შეშინდე და გაუტყდე გაქირვებას. გულადად უნდა დაუხვედე კარზედ მომდგარ ყოველგვარ უბედურებას. როცა კაცს გული მაგარი აქვს, მთელი ჯოჯოხეთის ძალით რომ ამხედრდნენ მახედ, ვერაფერს დააკლებენ.

— კაითქმა არის, ალაჯან ვე შენი თქმა, შენი ენით თვით სიბრძნე დაპარაკობს, მაგრამ გულიც ხომ არ არის თავისი თავის პატრონი და მბრძანებელი, თვით გულიც გარემოებათ ემორჩილება და ემონებათ, და ხან ქვაბივითა სდულს იგი, ხან ხან ზღვასავითა ჰღელავს, ხან წალკოტოვით ჰყვავის — ისეც მოხდება ხოლმე, რომ ქვათაც გადაიქცევა. აი ეხლა შენი გული, ალაჯან, წალკოტია და იმისთვის შენ ტუჩებზედ შეუწყვეტელი ღიმილია; ჩემი გული კი ქვაბსავითა სდულს — ეს სულ გარემოებათა წყალობით.

— გამაგებინე შე კაი კაცო, შენი ჰირი და ვარამი. კაცი კაცის წამალიაო, იქნებ შევძლო, რომ შენ გულში აღუღებულა ქვაბი გავანდლო და და შენი გულიც ჩვენ ორივემ ერთი ერთმანეთის წალკოტად გადავაქციოთ.

— ჩემთვის, ალაჯან, ისიც დიდი სიკითე იქნება, თუ ჩემ გულში აღუღებულ ქვაბს გამინელებ მე ამასაც საკმარისად ჩავთვლი.

— შენი სახელი?

— აღარც სახელი შემარჩინა მტერმა და აღარც სახრავი — ყველაფერი დავკარგე, ყველაფერი მტერმა მიისაკუთრა. მე დავარჩი ბევანათ და ჩემი სახელიც ბევანია.

— ნურაფერი გეფიქრება, ჩემო ძამეო, ღმერთი მოწყალეა, არასოდეს არ გასწირავს იგი თავის გაჩენილ სულდგმულს. აქ მობძანდეს ის შენი მტერი, თუ ძალი შესწყვეს, და მე ვაჩვენებ როგორ მიკრის ხმალი.

— ბიჭო, აბა ამ ღვთის კაცს პური აჭამეთ-

კარგა გაუმასპინძლით — ღვთისგან მოვლენილი სტუმარია. ღმერთის გამოსაცდელად ამისათვის ურგუნეზია სამშობლოს დაკარგვა. ხოლო ჩვენ უნდა გამოვეცადოს მითი, თუ როგორ შევიფარებთ უპატრონეობით და შევითვისებთ ამ მისგან გამოგზავნილ სამშობლო დაკარგულ ადამიანს.

II

— აბა, ჩემო ბებან, როგორა ჰგრძნობ ეხლა შენ თავსა? განა რომ მართალს გეუბნებოდი, ყველაფერს ბოლო მოეღება მეთქი ჰხედავ, როგორ იშლები თანდათან წელში?

— ისე როგორ გავიშლები წელში, ალაჯან, რომ შენ სწორად მოვიყარო.

— ახლა შე დალოცვილის შვილო, უთუოდ ჩემ სწორად უნდა მოხვიდეს!

— არა, ისე სიტყვამ მოიტანა, თორემ შენ სწორად მოყრას რა მაფიქრებინებს; ან რა მომყრის შენ სწორად შენთან შემოიხიზნულ კაცს. თუ წელში გავიშალებ, გული ისევ ადუღებულსი ქვაბია. ვერ დამივიწყებია სამშობლო, რომლიდგანაც გამოვიდევნე; ვერ მომინელებია ის შეურაცხყოფა, რაც მე სამშობლოში თვალთ განვიცადე, ყურით ვისმინე და გულით ვიგრძენ.

— არა უშავს რა დრო თითონ განკურნავს მაგ შენ წყლულებს,

— დრო არა კმრა ამისათვის, ალაჯან, გარემოებასაც ხელი უნდა შემიწყოს, რომ ჩემი გულის დულილი დადუმდეს. ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს, შვა შემიფარე შენთან, ბინა მომეცი, საზრდო-საცხოვრებელი არ მაკლდა შენგან; — ან რად უნდა მაკლდეს, ღმერთს მოუტია შენთვის სარჩო-საბადებელი მისთვის, რომ ჩემისთანა უბინაო და გაჭირებულ კაცს ჰტლუფა გაუჩინო — მაგრამ რა, ყველა ამას მადლს კი უკარგამენ შენთან და შენი კერძობანი და საქმით, რომ თქვას კაცმა, კიდევაც მეხმარებია, არაფერი ჰშურთ ჩემთვის, მაგრამ სიტყვა აქვთ მწარე; მეტად აწყლულებენ ისედაც დაწყლულებულ ჩემი გულის იარებს. მტერს გამკლავება უნდოდა და არა გამოქცევაო; თუ შენ ვაჟკაცი იყავი, სამშობლოსთვის თავი არ უნდა დაგენებებინაო; იქ უნდა ჩაგედვარა სისხლი და იქვე ჩაგეყარა ძვლებიო. ბევრჯერ შავყელთებლივარ და მიფიქრია: მოდი და წავალ ისევ საიდანაც მოვსულვარ მეთქი, მაგრამ..

— ვინც დამარცხებას არ არის ჩვეული მაგრე ფიქრობს. ხოლო შენ, ჩემო ბებან რა ყურადღებას

აქცევ მათ ლაპარაკს ილაპარაკონ და დადგენ. შენ რა დაგაკლდება მათი ლაპარაკით?

— შენ არ გამოგიცდია, ალაჯან, გალაღებულსი მტრისაგან უღონოს დაჩაგვრა და ამისათვის ვერც იმას იგრძნობ, თუ რანაირი მწვევეა ჩემთვის დაცივნა და აბუჩაუ აგდება.

— ფიქრი ნუ გაქვს ჩემო ბებან! რაკი შეგიფარე და ჩემ სახლში ბინა მოგეცი, შენი დაჩაგვრის ნებასაც არაღვის მიცემ. ამის შემდეგ ვერავინ ვერაფერს გაგიბედავს.

— ალაჯინ, თუ ბინა ყველას ერთად გვექნება, ჩემ შეურაცხყოფას ბოლო არ მოეღება.

— მაშ გინდა სხვებს გავაშროო?

— ოჰ, რა დიდ სიკეთეს მიზამ ალაჯან! მართოდ რომ ვიქნები და ცუდ სიტყვას აღარ გავიგონებ, უფრო მუყაითად მოვეკიდები ჩემს საქმეს, რასაც მაშიჩემებთ.

— მე შენი გაკეთებული საქმე არ მინდა. საქმის გამკეთებლები ისეც ბევრი მყვანან. საქმის გასაკეთებლად არ მიგიღე მე ჩემ სახლში — მიგიღე იმისთვის რომ მინდა მტრისაგან დაჩაგვრულ კაცს პატრონობა გავიწიო და ყოვლისფრით უზრუნველი გყო. რა ვქნა, რა მოგიხერხო? მარანთან რომ დარბაზია მოდი იმას მოგიჩემებ იცხოვრე იქ შენთვის, თუ მართლდ ცხოვრება გირჩენია.

— რომ უფრო მოშორებით ვიყო, ალაჯან, უმჯობესი იქნება ჩემთვის.

— აბა იმაზედ მოშორებით სად რა გინაღვლო რა ვქნა?

— თუ საწყინოდ არ მიიღებ, ალაჯან, და შესაძლებელი იქნება, ძველი ნასახლარი რომ გაქვს — ის მომიჩემე თავისი ნანგრევებით. ხომ თავმინებებული და უპატრონოდ გდია. ქვას ქვაზედ მივადებ, პატარა ხულას გავიკეთებ და ვიქნები ჩემთვის. ჰამაც იქაურობას ვუპატრონებ და გავამშვენებ.

— ფეშქაშ! დიდი სიამოვნებით! პირიქით თვითონ მეც დაგენმარები და ჩაგიდგამ კაი დარბაზს.

III

— დაიღუდა შენმა გულმა, ჩემო ბებან, თუ კიდევ ვერა? შენი სურვილი ხომ შევასრულე და დაგასახლე საკუთრად.

— დიდულებით კი დაიღუდა, ალაჯან, ჩემმა გულმა მაგრამ ახლა ზღვასავით აღელდა. აღელვა ჩემი გული შენმა სიტყვამ „ფეშქაშ“ ო. ჯერ არ ვიცი დანამდვილებით — მართლა მიფეშქაშე საკუთრებად შენი ძველი ნასახლარი, თუ უმნიშვნელოდ,

ლაპარაკის მასალად იხმარე ეს სიტყვა. ხომ კარგად მოგეხსენება, ალაჯან, კაცი ფრინველი არ არის, რომ დღეს აქა ჰქონდეს ბუდე, ხელო იქ, ზედ კიდე სხვაგან. და თუ ის შენი სიტყვა მასალად იხმარე მხოლოდ და არა ნამდვილი მნიშვნელობით, სწორედ ფრინველის მდგომარეობაში ვიქნები ჩავარდნილი და მღელვარების მეტი ჩემს გულს რაღა დარჩენია!

— ხომ არაინ გაგდებს შენი ბუდიდან; ვერც ვინმე შემდეგში გამოგაგდებს და რაღამ უნდა აგიღელვოს გული, რისიღა გეფიქრება?

— თუ არ მეფიქრებოდეს, ალაჯან, ჩემ ტუჩებზედაც ისეთივე განუწყვეტელი ღიმილი იქნებოდა, როგორც შენზედ.

— ოღონდ შენც გაღიმებული დაგინახო და მიფეშქაშებია შენს საკუთრებათ. ჰა, არცა ახლა გაიღიმებ!

— სიტყვას საბუთიც თან უნდა სდევდეს, ალაჯან, თორემ ცარიელი სიტყვით რა იქნება.

— საბუთიც თან მოჰყავება. ახლა?

— ახლა ისაა, ალაჯან, რომ ვიცი კეთილი კაცი ხარ და არ გეწყინება, თუ სიპართლეს გეტყვი. ხომ ჰნახე. რამოდენი შრომა დამჭირდა, შენი ნასახლარის გაწმენდასა და გასუფთავებაზე. შენი კეთილი თვალი კარგათა ჰხედავს, რამოდენი ყორეები დავაყენე ნანგრევებისა. ამ ყორეებმა დაიპირეს მთელი სასახლე ადგილი და ჩემი ხულაც იმათშია დამალული. მეც ამ ყორეებში უნდა ვიძრომილაგო ხელიკივით, თუ მარტო ეს ნასახლარი მიფეშქაშე და თავისი გასადგვარი არ გაატანე თან.

— აბა მაგაზე რა ჩიჩინი მინდა თუ მადლსა ვშვრები, მარილსაც ზედ მოვაყრი.

— მართალია, ალაჯან, ბევრი არ არის, რომ ვერ გაიმეტო, მაგრამ. რაც მე შემოფარგლული მაქვს ნასახლართან, ის იდგლი რომ სულ დაატანო ნაფეშქაშებს, ძრიელ კარგი იქნება. სულერთია შენ ტყუილად გიგლია იმოდენა ადგილი და ვერაფერსა რჩები. მე კი ან დავრგავ რასმე ან დავთესავ და მეც ვირგებ და შენ მამულსაც გავამშვენებ.

— ჩემი მამული საიღამლა იქნება, თუ შენ გიფეშქაშებ!

— ჯერ ისევ შენსას დაუძახებენ და შენი სახელი იქნება.

— ადვილია, ადვილი ჩემო ბეგან! ოღონდ შენ დაქმნაყოფილი და შენ სახეზედაც ღიმილი დამნახვე, თორემ ადგილი რამდენიც გინდა შენი ქირის სანაცვლო იყოს!

— ჯერ-ჯერობით ეგ მეყოფა და მერე როგორც ღმერთი გვაგონებს.

— ჰო, აი ეხლა მასიამოვნე ჩემო ბეგან! პირველად ეხლა ვხედავ შენ პირზედ ღიმილს, თორემ სულ გულჩათხრობილს გხედავდი აქამდის. ეს ოხე-

რი, როცა შენ გული ხალვათი გაქვს და თვალწინ კი სახე მოღუშული ვინმე გიდგა, შენი მხიარულებაც ნაძალადევედ და უადგილოდ გამოდის.

— შენც ეხლა გიხდება, ალაჯან, ღიმილი რაკი შენი კეთილი კაცობით იმდენს ეცადე, რომ ჩემ პირისახეზედაც გამაიწვიე ღიმილი. ახლა შენც ჩემზე მოავდე, როგორ გადაგიხადო; ისე უნდა გავამშვენებო ეს შენი ნაქონი მამული, რომ ამობდე: რატომ უფრო მეტი არ უფეშქაშეო, თუ ასე ააყვავებდა აქაურობასაო.

IV

— ჰაჰაი, ბეგან, განა ესე მალე დაივიწყე ჩემი ამავი?

— როგორ ალაჯან?

— სხვა ყველას რომ თავი დევანებოდთ, იწოდენა ადგილი გიფეშქაშე და ჩემეულ ადგილში მოყვანილ მწვანელოშიაც კი ფასს იღებ ჩემგან! განა საკადრისია ესა?

— რა არის აქ, ალაჯან უკადრისობა! რაც შენ მე ადგილი მიფეშქაშე ან რაც ეხლა მამულდებული გიჭირავს, შენ ხომ არ დაგყოლია დედის მუცლიდან. ვინ იცის, წინად ვის ეკუთვნოდა ან შემდეგში ვისი საკუთრება გახდება, — ეს სულ ღვთის საქმეა. მცირედი ნაწილი შენგნით დაქერილი მამულისა ახლა ჩემზედ გადმოვიდა. უნდა ვიფიქროთ რომ ეს ღვთის ნებით მოხდა — ასე რომ ვისთქვათ. აღბად ღმერთს არა ნებავდა, რომ კიდევ მუქთად გდებულყოფო ეს მამული, როგორც შენ ხელში იყო და არაფერ სარგებლობას არ გაძლევდა რაც ჩემ ხელში ჩავგდო ღმერთმა, ჩემი ოფლით იმდენ სარგებლობას იძლევა, რომ მოგშორდა იმ ჰულუფის ძლევა, რასაც შენ მე მაძლევდი ღვთიდან მოცემულ სარჩოდან ამხედ პირიქით მადლობასაც გამოგვლოდი შენგნით და საყვედური კი მესმის. ახლა რა არის აქ წინააღმდეგი, რომ, რაც მე მეტად მიმაჩნია ჩემთვის და შენ კი გესაქიროება, ჩემი ოფლით მამულში მოყვანილი და მიღებული საფასურით დავითმო, ფულად გადავაქიო. მეც ხომ შენსავით ღმერთი მუქთად და უშრომად არ მაძლევს სარჩო-საბადებელს.

— რომ არც შენა ვაქვს, ჩემო ბეგან, დაბებრებული ხელები მუტის-მეტი მუშაობით! ისევ იმ ჩემ ხალხს არ ამუშავებ და მათი შრომით არ გაიჩინე ვველაფერი?

— ახლა, ალაჯან, მე ხომ თვითონ არ დავებარავ და დავთოხნი. ჩემი საქმე ვიცი რაც არის და კიდევაც ერთგულად ვასრულებ კაცი ერთ წუთს არა ვშორდები მომუშავეთ გვერდიდან, რა არის არ იცულლუტონ-მეთქი. ვამხნევებ, რომ საქმე დროზედ და რიგინად გადაკეთონ. მაშ რა არის ეს? შრომა არ არის? მე მათზე ნაკლებ ოფლსა ვღერი? რამდენი ჩიჩინი და ვაივაგლახი უნდათ. მე

რომ ასე არ ვცდილიყავი, ხომ დღესაც უნდა გეძლია ჩემთვის ჰულუფა. ხომ ვერ გადახვიდოდი შენ სიტყვას, სიტყვის კაცი ხარ, შეგიფარებ და შეგითვისებ, როგორც ძმასაო. მეკი, გარდა იმისა, რომ მოგაშორე მეტი ხარჯი, შენგან აღებული ფულეზით შენთვისავე სასარგებლო საქმე უნდა მომეწყოს. მინდოდა ცოტა ცოტაობით შემეღვინა თანხა, რომ ვაჭრობა დამეწყოს. გამეხსნა ერთი კვირის დღეები, გამეჩინა ყველა ნაირი შეშული, რომ ჰამ გული აგესრულებინა, რაც გესიამოვნებოდა, ჰამაც შორს არ მოგიხდებოდა სირბილი საქირა რამეების შესაძენად. ამით მინდოდა ვადემეხადნა შენთვის, თუ რამ გული გვევლებოდა ჩემზედ. შენ კარგად იცოდე, რომ მე შენთვის ჩემ შრომას თავის დღეში არ დავზოგავ. მხოლოდ ჩემი შრომის ნაყოფი ახლაც და, თუ ვინცაბა არის ღმერთი შემეწყოს და დუქანს გავხსნი, მაშინაც უფასოდ რომ მოითხოვო ჩემგან აქედამა და რამდენსამე წელს ულუფას მადღევი და ცოტაოდენი მამული მიფეშქაშე—სად წავა? მაშინ აღარც თავნი შემერჩება ხელში და აღარც მოგება დემერჩება, რაც საქირა აღებ-მიცემობისა და ვაჭრობისათვის.

— ეგ რა კვირის საქმე გიფიქრია ჩემო ბევან! დიდ ამაგს დამდებ, თუ მაგ ფიქრს განახორციელებ. მე მარტო ის არ მახარებს, რომ ყველაფერი საშოვარი და ახლო მექნება—მე მახარებს მომეჩუბულად ის ფიქრი, და იმედოცა მაქვს, რომ ჩემი ხალხიც ისწავლის შენგან ვაჭრობა—აღებ-მიცემობას და, თუ ვინცაბა არის შენ აღარ ისურვე ჩვენ ქვეყანაში ცხოვრება, საქმე აღარ გავგიჭირდება, რადგანაც ვაჭრობაში გამოცდილი ხალხი მეყოლებათ.

— ეგ რასაკვირვლია მაგრე იქნება. მე დამავიწყდა და მაგახე ვერაფერი გითხარი, კიდევ კარგი შენ თითონ მაიგონე და აფასებ იმას, თუ რა საქმე განმიძრახავს მხოლოდ მისთვის, რომ შენ გასიამოვნო.

— როგორც შენგნით განზრახული საქმე მასიამოვნებს, ისე ეგ შენი ღიმილიც ჩემო ბევან. აბა ნულა დაავიანებ მაგ საქმეს. ჩემ საყვედურსაც საწყინად ნუ მიიღებ ჩემო ბევან. მეც ვხედავ ახლა, რომ შენ მართალი ხარ. შრომა გავიწყვია, ოფლი დაგიღვრია, უფლებაცა გაქვს შრომის ფასი მოითხოვო და აიღო. გთხოვ როგორც კვირ ვეგობარს, ჩქარა შეადგინო თანხა და უთუოდ დაარსო დუქანი.

— დუქანს კი დავაარსებ, მაგრამ დაბრკოლება დიდი მელოდება წინ—სადუქნე ალაგს არა მაქვს. ისეც ვიჭრობასა ვგრძნობ ჩემს ადგილზედ და სადუქნე ალაგიც რომ მოვაჭრა, რაღა დამერჩება? ან სად მოვაჭრა? ყოველი ფეხის დადგმა დაქვრილია:

აქ ეზოა, იქ ბოსტანია, იქ ვენახი. აფსუსი არ არის შეუცვალა ის ნირი და ეზო, რაც ეხლა ჩემ სახლკარსა და მამულსა აქვს!

— შე კვირის კაცო თუ იმოდენა მამული გიფეშქაშე, ერთ სადუქნე ალაგს კი ველარ გაჩუქებ? შენ რომ შეახო ხელი შენს მამულს და ის ეზო შეეშალო, რაც ახლე აქვს, მე თვითონ არ მოგცემ ამის ნებას.

— მართალია გულკეთილი კაცი ხარ და ექვიც არა მქონდა, რომ სადუქნე ალაგს დამითნობდი, მაგრამ ჯერ ერთი ესა, რომ როგორც მე მოფიქრებული და განზრახული მაქვს, პატარა ადგილი არ დამჭირდება სადუქნეთ და ამასთანავე ყოველი ალაგიც ხომ არ გამოადგება საიმისოდ, დუქანი უნდა იყოს ძრიელ საცემ ადგილას.

— კაცო, შენ თითონ ამოიჩიე, სადაც გინდა და რამდენიც გნებავდეს, ოღონდ ეგ საქმე აღარ ჩაშალო და სისრულეში მოიყვანე.

მელანია.

(დასასრული იქნება).

რუს საზოგადოებისა და სომხების დამოკიდებ კლება

სომხთა მიერ ატანილი განცდანი დღევანდელ ამბების გამო ამდენად არაჩვეულებრივი სერიოზულია, რომ საბოლოოდ მათი გრძნობანი უკვე ავადმყოფურ ხასიათს იღებენ. ამ ქაშად ადგილობრივ სომხის კომიტეტს მოვბოვება ორი ფრიად საგულისხმიერო დოკუმენტი, ერთი გ. ხ. ჩალოუზიანის წერილი, რომელიც მას მიუწერია თავის მეგობარ მ. ბ. ჩელნოკოვისთვის, მოსკოვის ქალსქის თავისთვის და ამ წერილის პასუხი, რომელიც ეკუთვნის ცნობილ საზოგადო მოღვაწეს, მოსკოვის სათათბიროს ხმოსან ნ. ბ. ტესლენკოს. რადგანაც 13 იან. მოსკოვის ქალაქის სათათბიროს გამოცხადება სომხების მწუხარებას და თანანაგრძნობით შეშხვდა პროგრესისტთა წინადადებას, რომ კავკასიელ „გამოქცეულებს“ დაეხმარონ. ამიტომ ვფიქრობთ, ჩვენი საზოგადოებისთვისაც საყურადღებო უნდა იყოს ამ წერილების შინაარსი. აი, სხვათა შორის, რასა სწერს გ. ჩალოუზიანი ჩელნოკოვის:

5 586 / 2
1915

... 2 იანვ. 1915 წ. როსტოვი დონზე.
 ,,ძვირფასო ძველო მეგობარო მიხეილ ვასილის ძვე! ჩემს სულში მძიმე დრამა ხდება. ეს დრამა არის ჩემი ხალხის დრამა, რომელსაც ოსმალნი ჰკლავენ და ანადგურებენ არა მარტო ოსმალეთში და სპარსეთში, სადაც მათ გადაიყვანეს თავიანთი ურდო და შურის ძიება ჩვენდამი, არამედ რუსეთშიაც კი არ გვასვენებენ ჩვენ, ქრისტიანებს და რუსების თანამომხმეებს. აწიოკების პროგრამას ჩვენ დიდი ხანია შევეჩვიეთ. მაგრამ ის რაც ეხლა ხდება—აუწერელია. მე ახლო ვდგევარ ამ დრამასთან, ჩემს ხელთ მრავალ დეპეშას გაუვლია და ერთი რამ შემიძლიან ვთქვა, რომ ის საშინელება, რომელიც გაგვეგონებათ—არაფერია ჩვენს ტანჯვისთან შედარებით. სერბია, ბელგია, პოლონეთი—ობრდება—ირბევა, მაგრამ იქ ჟღერა ბრძოლის ველზეა. ჩვენ კი არა თუ გვარბევენ, არამედ სულ ერთიანად გვანადგურებენ, გვსობენ. შეუძლებელია წარმოიდგინო ეს საშინელება, რაც ამ ჟამად იქ ხდება. სომეხს არ შეუძლიან ესროლონ რუს ჯარსაკაცებს, რადგანაც მასში თავის უფროს ძმას ჰხედავს, თავის მფარველს, რომელსაც მთელი წლობით ელოდა რაღაცა ფატალური. ზეშთაგონებით. და აი, ეს რუსიც მოვიდა, მაშ როგორც შეუძლიან ესროლონ მასზე სომეხი დაღატაკს ოსმალეთს იმიტომ, რომ ოსმალეთი არ ყოფილა მისი სამშობლო-დედა. იგი იმ თავითვე დედინაცვლად დაადგა თავზე. ყოველ მხრიდან წამოიშალნენ მოხალისეთა მთელი რაზმები, როდესაც ჩვენი მოხალისენი მიჰყავთ ტყვეთ, მათ ისე როდი ეპყრობიან. როგორც შეჭფერის ტყვეს, სტანჯვენ აწამებენ, ახიზობენ! მიუხედავად ამისა, მოხალისეთა რიგები იზრდება, ივინი მოესწრაფებიან რუსეთში თვით ისეთი შორეული მხარეებიდან, როგორც არის ამერიკა, ევროპა, აზია. მათ სწამთ რუსეთის სიძლიერე, სწამთ მისი მისია, მისი ხალხის მოწოდება, ეროვნული გენიოსობა. მაგრამ გენა თქვენ როდისმე გიფიქრით, რომ ამ ხალხს ეჭირვება თანაგრძნობა, გულითალობა და დახმარება? ვიშ, რა კარგია მოსკოვის მხრით, რომ პოლონეთისა, ლიტველებისა და ებრაელების დასახმარებლად ერჯის გული. განა ჩვენ, ჩვენ, სომეხები ნაკლებ თანაგრძნობისა შებრალების ღირსნი არა ვართ? გამოქცეულები უკვე ასიათასს აღემატებიან! ასიათასი უჭეროთ, შიშველტიტველი, ულუკმაპუროდ! ჩვენ ყოველისფერს ვლონობთ, მაგრამ ამაოდ, ჩვენ არ შეგვიძლიან ამოვამშრალათ ესოდენ ცრემლის და მწუხარების

ზღვა. ჩვენ გვეჭირვება შველა. მოსკოვი რუსეთის გულია. მის ხელშია რუს საზოგადოებათა სიცოცხლის კამერტონი. გამოეცით ხმა, მიეცით მაგალითი რუსეთის სხვა ქალაქებს. თქვენი წვლილი სამართლიანი იქნება. თქვენ მოინადირებთ ჩვენ წამებულს, გატანჯულ გულს... დაე, მოსკოვის სათათბირომ გაგვიხსენოს ჩვენც. დაე, მოსკოვმა ერთი ღლე გადასდოს ჩვენი თანაგრძნობისა და შეწყალებისათვის! ხომ გახსოვს დანტე როგორ ამბობს: არ არის იმაზე მეტი უბედურობა, როგორც განკდის ჟამს წარსულ ბედნიერებისა და სიხარულის გახსენებაო. მე კი ვიტყვი, არ არის იმიზე უდიდესი მწუხარება, როგორც რწმენის დაკარგვა. მე ჩემი რწმენა, ჩემო ძვირფასო ძველო მეგობარო, ჯერ არ დამიკარგნია, არც შემიძლიან დაკარგო იგი, როდესაც ისეთ რუსებს ვიცნობ, როგორც შენ ხარ... ძვირფასო მეგობარო მიხეილ ვასილის ძვე! ველი შენ სიტყვას. სთქვი რამე, ის შეასუმბუქებს ჩვენს სულს, ის იხსნის ჩემსა და მრავალთა რწმენას და ამასთანავე იხსნის ჩვენი საზოგადო სამშობლოს ძვირფასი რუსეთის პატივს, რომელსაც აგერ რა ერთი ხანია ბრმა ბედის განკარგულებით ენდნენ, რისთვისაც თავის თავზე მოიღეს და გადაიტანეს მამამადიანთა რისხვა და შურისძიება“.

რაკილა ჩელსოკოვი მოსკოვში არ იმყოფებოდა, მის მაგიერად უბასუხა ტესლენკომ. მოვიყვანთ მისი პასუხის თავსა და ბოლოს: „ძვირფასო გრიგოლ ქრისტაფორის ძვე! გპაძლობთ წერილისთვის. თქვენი ეჭვები უკვე გაქარწყლებული იქმნება. გვწამს, რომ სომეხების დიადი დეაწლი, რუსეთის საზოგადოებამაც მიიღო გულთან და შეიგნო მისი ღირსება. ასევე გათვალისწინებული გვაქვს ის უბედურებანი, რომელნიც სომეხებს დაატყდათ თავზე. რა თქმა უნდა, სწრაფი დახმარებაა საჭირო... მაშ ასე, შორს ეჭვები და გისურვებთ ძველებურ სიმხნევებს და ენერჯიას.“

მოსკოვის სათათბიროს თანაგრძნობა და პროგრესისტ ხმოსანთა წინადადება, რომ სომეხ გამოქცეულებს დახმარონ ბ. ჩალუხშიანის თხოვნის თანახმად, საუკეთესო მაჩვენებელია იმისა, რომ რუსის საზოგადოება მზად არის მათი თანაგრძნობისა და დახმარებისათვის... („Пр. Кр.“)

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.